

سیاست دلارزدایی چین و تأثیر آن بر هژمونی دلار آمریکا

سید حمزه صالحی^۱، سید مسعود موسوی شفایی^۱ ID*، ولی گلمحمدی^۱،
 امیرمحمد حاجی یوسفی^۲

۱. گروه روابط بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
 ۲. گروه روابط بین‌الملل، دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

مشخصات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی موضوع: اقتصاد حوزه موضوعی: بریکس	نقش بین‌المللی دلار در اقتصاد جهانی همچنان نقشی مسلط است؛ اما، این اعتقاد وجود دارد که مسائلی مانند تحولات ژئوپلیتیکی، پیشرفت فناوری و در نهایت افزایش نقش رو به رشد چین، همچون قدرتی نوظهور، ممکن است هژمونی دلار آمریکا را در جایگاه قدرت مسلط با چالش روبه‌رو کند. چین در راستای دلارزدایی، سیاست‌های مهم و متنوعی اتخاذ کرده است تا بتواند یکی از مهم‌ترین پایه‌های قدرت آمریکا را تضعیف کند. بر همین مبنا، در پژوهش حاضر، با استفاده از روش تحلیلی-تبیینی و با استفاده از منابع مکتوب و اینترنتی و داده‌های نهادهای مالی و بانکی در پی پاسخ به این سؤال مهم هستیم: چین در راستای دلارزدایی چه اقدام‌هایی انجام داده و تا چه اندازه تأثیرگذار بوده است؟ فرضیه مطرح‌شده این است که به‌علت سیطره دلار بر ساختار مالی و نظام پرداخت بین‌المللی و نیز وابستگی کشورهای جهان، از جمله خود چین، به این ساختار، اقدام‌های متنوعی که چین برای تضعیف دلار اتخاذ کرده، تاکنون هژمونی دلار را با چالشی جدی روبه‌رو نکرده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که اگرچه سیاست دلارزدایی چین تهدیدی بالقوه برای هژمونی دلار است، تاکنون نتوانسته است تسلط ارزی آمریکا را با چالش روبه‌رو کند و به‌نظر می‌رسد نظم مبتنی بر دلار تا آینده قابل‌پیش‌بینی ادامه خواهد داشت.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۱۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۰۹ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۹/۲۵	
واژگان کلیدی: آمریکا، چین، دلارزدایی، هژمونی دلار.	

ارجاع به این مقاله: صالحی س.ح، موسوی شفایی س.م، گلمحمدی و، حاجی یوسفی ام. (۱۴۰۳). «سیاست دلارزدایی چین و تأثیر آن بر هژمونی دلار آمریکا». *مطالعات کشورها*. ۲(۲): ۱۸۹-۲۲۰.

doi: <https://doi.org/10.22059/jcountst.2023.367816.1075>

وبگاه: <https://jcountst.ut.ac.ir> | رایانامه: jcountst@ut.ac.ir

شاپای الکترونیکی: ۹۱۹۳-۲۹۸۰

ناشر: دانشگاه تهران

* نویسنده مسئول: ✉ shafae@modares.ac.ir ID- <https://orcid.org/0000-0003-3882->

5203

۱. مقدمه

مهم‌ترین برنامه‌ها و اقدام‌های دولت چین در سیاست دلارزدایی سعی در تضعیف تدریجی هژمونی دلار و نظام پرداخت مبتنی بر آن بوده است؛ حتی تلاش کرده است بر آن غلبه کند تا بتواند ضمن کاهش وابستگی به دلار، جایگاه مطلوب خود را در نظام جهانی به دست بیاورد. چین از اواخر دهه ۱۹۷۰م، با اجرای برنامه اصلاحات اقتصادی، رشد شگفت‌انگیز خود را آغاز کرد. در ابتدا سیاست خود را بر این مبنا قرار داد که باید به دنبال سود متقابل و توسعه مشترک با سایر کشورها، مطابق با روند جهانی‌سازی اقتصادی، حرکت کند. مسیری که این کشور در ابتدا برای رشد اقتصادی طراحی کرده بود مبتنی بر توسعه علمی، مستقل، باز، صلح‌آمیز، همکاری‌جویانه و مشترک بود. در واقع، چین در تلاش برای ارتباط بهتر با اقتصاد جهانی، به دنبال تضمین کارایی و امنیت خود بود و تلاش می‌کرد تا مبادلات و همکاری‌های خود را با سایر کشورها تقویت کند. این سیاست‌ها قدرت‌یابی روزافزون چین را باعث شد. هم‌اکنون این کشور مهم‌ترین و تنها قدرت نوظهور جهان است که توانایی به چالش کشیدن نظم فعلی را دارد.

ماهیت رقابت و تقابل چین با غرب، برخلاف دوران جنگ سرد که بر بازدارندگی نظامی متکی بود، دچار تحول موضوعی شده و بر پایه رقابت اقتصادی و نفوذ و تسلط ساختاری در اقتصاد بین‌الملل شکل گرفته است. در همین راستا، چین از طریق راه‌اندازی و عضویت در سازوکارهای بین‌المللی زیادی، مانند گروه بریکس، تلاش دارد تا حد ممکن از وابستگی خود به ساختار نظم غربی بکاهد و سازوکار جدیدی متناسب با اهداف و منابع خود ایجاد کند، زیرا نظم فعلی را ناعادلانه می‌داند. شی جینگ‌پینگ، رئیس‌جمهور چین، در آیین پنجاهمین سالگرد احیای کرسی چین در سازمان ملل متحد، تعهد این کشور را به نظم جهانی مبتنی بر نفی یک‌جانبه‌گرایی، مداخله خارجی و سیاست قدرت ابراز کرد. کارشناسان معتقدند این نظم جهانی موردنظر شی نظم‌ی خواهد بود که چین کمونیست را محدود نمی‌کند، بلکه به ظهور آن کمک می‌کند (Kelter, 2023). چین برای این منظور سیاست‌ها و اقدام‌های مهمی در پیش گرفته است؛ یکی از آن‌ها تلاش برای کاهش و حتی از بین بردن هژمونی دلار، به‌منزله یکی از مهم‌ترین ارکان قدرت آمریکا در جهان، است.

دلار از زمان جنگ جهانی دوم ارز ذخیره غالب جهان عمل کرده است و به‌طور گسترده در تجارت بین‌المللی و معاملات سرمایه‌گذاری استفاده می‌شود.

امروزه، بانک‌های مرکزی دلار را ذخیرهٔ ارزی نگهداری می‌کنند و در بازارهای ارز دلار معامله می‌شود. نقش دلار نشان‌دهندهٔ اعتماد جهانی به نهاد مهمِ فدرال رزرو ایالات متحده است. همچنین، اعتماد به کلیت اقتصاد و بازارهای مالی این کشور محسوب می‌شود. نقش جهانی دلار همچنین، نشان‌دهندهٔ تداوم رهبری اقتصادی و مالی آمریکا در جهان است. تسلط دلار آمریکا در معاملات فرامرزی به واشنگتن قدرت منحصربه‌فرد و اهرم‌های نفوذ زیادی داده است. این مهم به واشنگتن اجازه می‌دهد تا از طریق اقدام‌های سیاستی مانند تحریم‌های مالی اعمال قدرت کند. این تحریم‌های مالی دسترسی به نظام مالی ایالات متحده یا استفاده از دلار را در تجارت بین‌المللی سد می‌کند.

چین، به‌عنوان دومین قدرت اقتصادی جهان، دربارهٔ استیلای دلار بر بازار مالی جهانی نگرانی‌های زیادی دارد. این نگرانی، به‌ویژه از زمان بحران مالی سال ۲۰۰۸م آغاز و باعث شد این کشور حداقل به فکر حفظ موقعیت خود در مقابل تنش‌های دلاری باشد. چین تلاش دارد با استفاده از قدرت اقتصادی خود و نیز پیمان‌نامه‌های بانکی و مالی دوجانبه و چندجانبه، از اقتصاد خود در برابر تحریم‌های احتمالی ایالات متحده حفاظت کند. کاهش هژمونی دلار از طریق بین‌المللی‌سازی رنمینبی (RMB)^۱ هدف مشخص چین است تا آثار سیاست‌های اقتصادی و پولی ایالات متحده را بر اقتصاد خود کاهش دهد و آن را کنترل کند. اگرچه چین فاصلهٔ زیادی تا رهایی از استیلای دلار دارد، تلاش‌های پکن هر روز بیشتر شده است و ابعاد گسترده‌تری پیدا می‌کند.

بر همین مبنا، در این پژوهش با استفاده از روش تحلیلی-تبیینی و با استفاده از منابع مکتوب و اینترنتی و داده‌های نهادهای مالی و بانکی، در پی پاسخ به این سؤال هستیم: چین در راستای دلارزدایی چه اقدام‌هایی انجام داده و تا چه اندازه تأثیرگذار بوده است؟ در پاسخ، این فرضیه مطرح می‌شود که به‌علت سیطرهٔ دلار بر ساختار مالی و نظام پرداخت بین‌المللی و نیز وابستگی کشورهای جهان، از جمله خود چین، به این ساختار، اقدام‌های متنوعی که چین برای تضعیف دلار اتخاذ کرده، تاکنون هژمونی دلار را با چالشی جدی روبه‌رو نکرده است.

در ادامه، با بررسی پیشینه و طرح چارچوب مفهومی، اقدام‌های چین را برای کاهش هژمونی دلار بررسی کرده‌ایم: از جمله تقویت و تغییر ذخایر مالی

1. Renminbi

غیردلاری، توسعه پیام‌رسان فرامرزی بین بانکی، پیمان‌نامه‌های مالی و بانکی دو و چندجانبه، توسعه یوان دیجیتال و بورس انرژی شانگهای. در نهایت، وضعیت موجود دلار و نتیجه‌گیری آمده است.

۲. پیشینه

در آثار پژوهشی داخلی، پژوهش‌های زیادی درباره روابط آمریکا و چین، از جمله درباره رقابت اقتصادی این دو کشور، موجود است؛ ولی، به‌طور کلی درباره دلارزدایی آثار چندانی وجود ندارد. با این حال، پژوهش کریمی و همکاران به پژوهش حاضر نزدیک است. آن‌ها تداوم هژمونی دلار را به قدرت ساختاری اقتصادی و سیاسی آمریکا مرتبط دانسته‌اند و معتقدند نمی‌توان یورو و یوان را جایگزین دلار کرد (کریمی و همکاران، ۱۴۰۰).

مقاله پیران‌خو و همکاران نزدیک‌ترین منبع به مقاله حاضر در میان آثار داخلی است. آن‌ها بر اساس نظریه ثبات هژمونی، نظریه‌ها پیرامون زوال یا تداوم هژمونی دلار را بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که در کوتاه‌مدت و میان‌مدت هژمونی دلار حفظ می‌شود، ولی در بلندمدت امکان شکل‌گیری نظام پولی متکثر چند ارزی و تبدیل دلار به ارزی در میان سایر ارزها وجود دارد (پیران‌خو و همکاران، ۱۴۰۰).

در میان آثار خارجی نیز پژوهش‌های زیادی در این باره انجام شده است. برخی آثار نزدیکی بیشتری با این پژوهش دارد. یکی از آن‌ها گزارش نلسون و سوتر است که تحریم‌های چین و روسیه را عامل کاهش استفاده از دلار در این دو کشور دانسته‌اند؛ در عین حال، اشاره می‌کنند که به‌علت حجم بالای ذخایر ارزی دلاری چین و عدم استفاده از روبل روسیه در خارج از مرزها، این دو کشور همچنان به دلار وابسته هستند (Nelson & Sutter, 2021).

گوی و گوتیرز اشاره کرده‌اند که فضای تحریم باعث می‌شود تا کشورهای غیرغربی برای رهایی از دلار تلاش کنند. در این مقاله با اشاره به کشورهای بریکس گفته شده است که ماهیت اقتصاد جهان از سال ۲۰۲۳م چندتکه شده است و در آینده، کشورهای بریکس روند جهانی شدن را شکل خواهند داد. در نهایت، با اشاره به چالش پیش روی هژمونی دلار آمریکا معتقدند در دهه‌های آینده شاهد رنمینی منطقه‌ای خواهیم بود. در این مقاله با اشاره به قدرت دلار، روند دلارزدایی تدریجی عنوان شده است (Gouvea & Gutierrez, 2023).

شاید نزدیک‌ترین اثر به پژوهش حاضر کار کرائوس باشد که به مزایا، خطرها و تأثیرات بالقوه بین‌المللی سازی رنمینی پرداخته است. هدف از این اقدام کاهش وابستگی چین به دلار و افزایش قدرت اقتصادی و ژئوپلیتیکی چین است. در پایان اشاره می‌کند که تلاش‌های چین در این زمینه افزایش یافته و اثرگذاری این سیاست‌ها چندان زیاد نبوده است (Krauss, 2023).

علی‌رغم اینکه ممکن است تشابه موضوعی بین مقاله حاضر با بعضی پژوهش‌های داخلی و خارجی وجود داشته باشد، در هیچ‌کدام از این آثار به‌طور کامل و دقیق به سیاست دلارزدایی چین اشاره نشده و صرفاً به‌طور کلی وضعیت هژمونی دلار و برخی اقدام‌های جزئی چین در مقابله با آن بررسی شده است. در شرایط کنونی، رقابت چندوجهی آمریکا و چین بر بسیاری از تحولات جهانی سایه افکنده است. یکی از ارکان مهم این رقابت تلاش چین برای تضعیف هژمونی دلار است که ابعاد مختلفی پیدا کرده است؛ بنابراین، با توجه به اهمیت این موضوع، بررسی دقیق این تقابل ارزی و آثار و پیامدهای آن بر هژمونی دلار اهمیت زیادی دارد. در این پژوهش به آن پرداخته شده است.

۳. چارچوب مفهومی

۳.۱. هژمونی دلار

مفهوم هژمونی از کلمه یونانی «هژمونیا» (hegemonia) گرفته شده است. در فلسفه سیاسی و علوم سیاسی به صورت‌های ترکیبی و تاریخی سلطه سیاسی و رهبری ایدئولوژیکی در جامعه طبقاتی اشاره دارد و آنتونیو گرامشی آن را به این مفهوم به کار برد (Herrmann, 2017: 1-6). این اصطلاح را رابرت کوهن وارد روابط بین‌الملل کرد و بسیار پر بحث شده است. هژمون بازیگری شناخته می‌شود که بیشترین قدرت را در اختیار دارد. همچنین، تسلط دولتی بر سایر دولت‌ها و بازیگران یا تسلط بر قابلیت‌های اقتصادی و نظامی تعبیر می‌شود. برای تشخیص این مفهوم معمولاً دو نوع قدرت سخت و نرم (مستقیم و غیرمستقیم) وجود دارد. در قدرت سخت از نیروی قهری استفاده می‌شود و قدرت نرم بر نفوذ و رهبری هژمون متمرکز است (Dirzauskaite & Ilinca, 2017).

هژمونی اقتصادی در چارچوب نظریه ثبات هژمونیک مطرح شده است. بحث اساسی در ثبات هژمونیک این است که توزیع قدرت بین دولت‌ها عامل اصلی و تعیین‌کننده ماهیت نظام اقتصادی بین‌المللی است. توزیع هژمونیک قدرت توزیعی است که در آن دولتی واحد از لحاظ قدرت بر سایرین برتری دارد و

برای استقرار نظام اقتصادی بین‌المللی باز و باثبات بسیار مساعد است (Webb & Krasner, 1989). در این نظریه استدلال می‌شود که دولت‌ها تنها زمانی می‌توانند از نظر اقتصادی با یکدیگر همکاری کنند که قدرتی هژمونیک، از نظر اقتصادی یا نظامی، حلقه را در دست داشته باشد (Rosecrance, 1986).

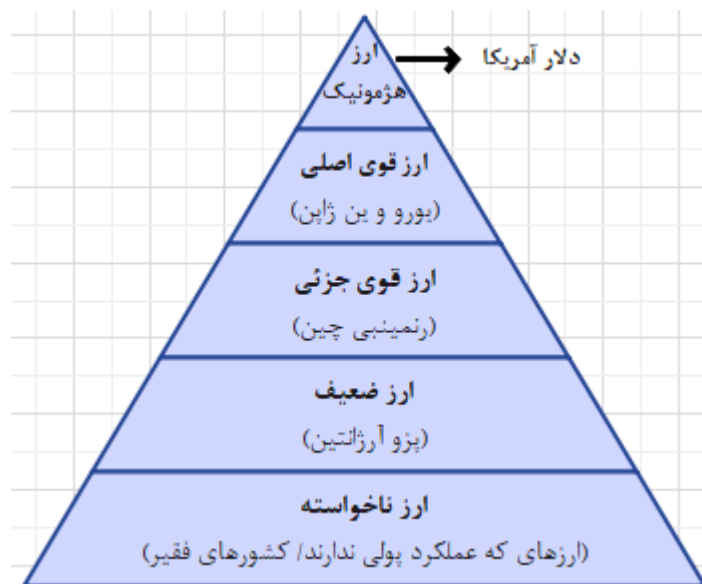
مایکل هادسون در سال ۱۹۷۲ اصطلاح «هژمونی پولی» را مطرح کرد. منظور از آن پدیده‌ای اقتصادی و سیاسی است که طی آن دولتی واحد بر عملکرد نظام پولی بین‌المللی تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد. عملکردهای تحت تأثیر هژمون پولی دسترسی به اعتبارات بین‌المللی، بازارهای ارز خارجی و مدیریت مشکلات تراز پرداخت‌ها را تعیین می‌کند و هژمون بدون محدودیت تراز پرداخت‌ها عمل می‌کند (Hudson, 2003). هادسون در این مفهوم رابطه دلار آمریکا را با اقتصاد جهانی بررسی کرده است؛ مفهومی که امروز از آن باعنوان «هژمونی دلار» نام برده می‌شود.

قبل از دلار آمریکا، در قرن نوزدهم و نیمه اول قرن بیستم، پوند استرلینگ بریتانیا در کنار طلا، ارز غالب در بسیاری از نقاط جهان بود (Atri, 2023). مهم‌ترین تحول در روند قدرت‌یابی دلار بعد از افول قدرت بریتانیا و بعد از جنگ جهانی اول آغاز شد. بعد از آن، آمریکا به‌مرور نقش مسلط را در اقتصاد، تجارت و امور مالی بین‌المللی کسب کرد. در سال ۱۹۴۴م، بر اساس کنفرانس برتن وودز که به امضای ۴۴ کشور رسید، دلار نقش مسلط را پیدا کرد و با تثبیت جایگاه خود، به ارز ذخیره جهانی تبدیل شد.

تحول مهم بعدی در حوزه دلار در سال ۱۹۷۱م رخ داد: ریچارد نیکسون، رئیس‌جمهور آمریکا، استاندارد طلا را به‌منزله پشتوانه دلار کنار گذاشت. از آن پس، دلار به‌جای فلزات گران‌بها، صرفاً باایمان و اعتبار کامل دولت آمریکا و نیروی نظامی آن پشتیبانی می‌شود (Irwin, 2013). از آن تاریخ به بعد، دلار آمریکا ارز غالب جهان است و ارزش تجارت، ارزش وام بین‌المللی، همچنین سهم ذخایر ارزی بانک مرکزی به دلار اندازه‌گیری می‌شود. به‌این ترتیب، دلار به ارز هژمونی جهان تبدیل شده است. هژمونی دلار علاوه بر کارکردهای بهتر نسبت به سایر ارزها، حاصل ساختار اقتصادی و سیاسی قدرتمند آمریکاست که باعث شده است اعتماد جهانی به دلار حفظ شود. دلار به‌طور گسترده‌ای پول نقدی محسوب می‌شود که خارجی‌ها نگهداری می‌کنند. در موارد شدید، حتی ممکن است به‌طور کامل جایگزین ارزهای دیگر در کشور خودشان شود؛ نتیجه‌ای که به آن

«دلاریزه شدن»^۱ می گویند. هژمونی دلار اساساً پدیده‌ای رابطه‌ای است که در قالب سلسله‌مراتب ارزی نمایش داده می‌شود. کوهن این سلسله‌مراتب را «هرم ارز» توصیف می‌کند. یکی از رایج‌ترین تقسیم‌بندی‌های کوهن از هرم ارزی به ترتیب عبارت است از ۱. ارز هژمونیک، ۲. ارز قوی اصلی، ۳. ارز قوی جزئی، ۴. ارز ضعیف، و ۵. ارز ناخواسته یا شبه‌ارز (Cohen, 1998).

از منظر عملکردی، جدا از ارز هژمونیک که نقش مسلط را دارد، ارزهای قوی اصلی مانند یورو و ین ژاپن نیز در اقتصاد بین‌المللی نقش دارد. ارزهای قوی جزئی وظایف استاندارد پول را در اقتصاد داخلی انجام می‌دهند، اما هیچ نقش بین‌المللی‌ای ندارد. رنمینی چین ارز قوی جزئی‌ای است که در حال گذار به وضعیت ارز قوی اصلی است. در شکل ۱، جزئیات بیشتری نمایش داده شده است (Palley, 2022).

شکل ۱. هرم ارزی کوهن

به‌طور کلی می‌توان گفت که قطبیت و اقتدار دلار اگرچه نسبت به سال ۱۹۷۳م، اندکی کاهش یافته است، نسبت به سال ۱۹۹۰م و پایان جنگ سرد قوی‌تر است. این ارز هم‌اکنون ۶۰ درصد ذخایر جهانی را شامل می‌شود. در ادامه به آن بیشتر اشاره خواهیم کرد.

1. dollarization

۲.۳. جنگ ارزی

جنگ ارزی سیاستی تقابلی برای کاهش ارزش پول رسمی و هدف آن بهبود رقابت تجارت خارجی یک کشور به ضرر سایر کشورهاست. دولت‌ها ممکن است چنین راهبردی را برای به‌دست‌آوردن مزیت رقابتی در تجارت جهانی و کاهش بار بدهی دولتی خود دنبال کنند. در واقع، جنگ ارزی زمانی است که بانک مرکزی یک کشور از سیاست‌های پولی انبساطی برای کاهش عمدی ارزش پول ملی خود استفاده می‌کند. این راهبرد کاهش ارزش رقابتی نیز نامیده می‌شود (Blanchard, 2021: 134-157). سیاستگذاران ممکن است این کار را برای به‌دست‌آوردن کنترل بر بازارهای صادراتی بین‌المللی انجام دهند. این اصطلاح را، برای نخستین بار گیدو مانتگا^۱، وزیر دارایی برزیل، در سال ۲۰۱۰م برای توصیف رقابت بین چین، ژاپن و ایالات متحده به‌کار برد. به‌نظر می‌رسید این کشورها در آن زمان به دنبال کاهش نرخ ارز داخلی هستند. بر این مبنا، جنگ ارزی تشدید سیاست‌های کاهش ارزش پول در میان دو یا چند کشور است که هر کدام در تلاش برای تحریک اقتصاد خود هستند (Angelov, 2023).

چین معتقد است که رشد اقتصادی را می‌توان از طریق اتکای گسترده به صادرات به‌دست آورد، زیرا کشورها در گذشته از طریق توسعه مبتنی بر صادرات، از فقر به ثروت رسیده‌اند. این کشورها برای رسیدن به هدف خود، نرخ ارز خود را به‌گونه‌ای مدیریت می‌کنند که صادرات را افزایش دهند. همچنین، با تأکید بر اینکه ایالات متحده این راهبرد را در قرن نوزدهم پس از جنگ جهانی دوم دنبال کرد و کشورهای دیگری مانند ژاپن، کره جنوبی و آلمان سیاست‌های مشابهی را برای تقویت اقتصاد خود اتخاذ کردند، چین در برابر هر گونه فشار بین‌المللی برای تغییر سیاست نرخ ارز خود مقاومت می‌کند (Morrison & Labonte, 2013). با این حال، اگر کشورها ارزش پول ملی خود را کاهش دهند، ممکن است لزوماً نتیجه مطلوبی نگیرند و نه تنها تغییر مثبتی در وضعیت صادرات و واردات رخ ندهد، بلکه وضعیت اقتصادی وخیم‌تر شود، زیرا کاهش ارزش پول ملی در کشورهای مختلف نتایج متفاوتی داشته است. کاهش ارزش پول نوسادارویی برای همه مشکلات اقتصادی نیست. اگر کاهش ارزش پول با اصلاحات ساختاری واقعی همراه نباشد، در نهایت بهره‌وری آسیب خواهد دید (Picardo, 2022).

1. Guido Mantega

۳.۳. دلارزدایی

نقش بین‌المللی دلار آمریکا در اقتصاد و تجارت جهانی بی‌رقیب است. با این حال، نظریه‌های عده‌ای از کارشناسان بر این است که نقش آن ممکن است به چالش کشیده شود. دلایلی، از جمله نقش رو به رشد چین در اقتصاد جهانی، تحولات در فناوری (به‌طور مثال، دارایی‌های رمزنگاری‌شده) یا ملاحظات ژئوپلیتیکی در این میان مطرح می‌شود که ممکن است زمینه‌ساز آغاز دلارزدایی باشد. دلارزدایی فرایند کاهش هژمونی دلار آمریکا در تجارت جهانی و عملیات مالی با تغییر روش‌های مبادله جایگزین، از جمله ارزهای ملی و نظام‌های پرداخت داخلی، همچنین اصلاح ذخایر ارزی است. در واقع، دلارزدایی فرایند دورشدن از اتکای جهان را به دلار آمریکا، به‌عنوان ارز ذخیره اصلی، توصیف می‌کند. اگرچه بعید است که دلار در کوتاه‌مدت هژمونی خود را از دست بدهد، روند بالقوه آغاز شده است و بسیاری از کشورها، از جمله چین، امیدوارند به کاهش سلطه دلار در نظام مالی جهانی منجر شود (Kubo, 2017).

عده‌ای معتقدند فرایند دلارزدایی ممکن است به‌طور طبیعی رخ دهد، زیرا فناوری و رشد جهانی جایگزین‌های بیشتری برای دلار به‌همراه دارد. برخی کشورها هم ممکن است بخواهند این روند را، به‌دلیل مزیت ژئوپلیتیکی خود و به طرق مختلف، سرعت ببخشند. بانک‌های مرکزی ممکن است به‌جای دلار، ذخایر خود را به طلا یا سایر ارزها نگهداری کنند، درحالی‌که کشورها ممکن است توافق‌هایی را برای اجتناب از استفاده از دلار در هنگام تسویه معاملات بین‌المللی امضا کنند (Robinson, 2023).

دلارزدایی پس از حمله روسیه به اوکراین بیشتر اهمیت یافت. در این زمان، واشنگتن بانک‌های روسی را از سوئیفت منع کرد و تقریباً ۳۰۰ میلیارد دلار از دارایی‌های ارزی روسیه را مسدود کرد. این اقدام باعث شد که تعدادی از کشورها از احتمال سلاح‌سازی دلار توسط آمریکا نگران شوند؛ زیرا این ترس ایجاد شد که آمریکا ممکن است از سلاح دلار علیه هر کشوری استفاده کند که با سیاست‌های آن همراهی نکند. تداوم تلاش برای کاهش ذخایر دلار آمریکا، رشد روابط تجاری دوجانبه با ارزهای غیردلاری و ظهور جایگزین‌هایی برای نظام پرداخت بین‌المللی تحت تسلط ایالات متحده مانند سوئیفت از مهم‌ترین اقدام‌هایی بوده است که بسیاری از کشورها، از جمله چین، برای دلارزدایی در پیش گرفته‌اند (Thiagarajan et al., 2023).

در نهایت، بر اساس آنچه تا اینجا گفتیم می‌توان گفت برآمدن چین، به‌عنوان قدرتی نوظهور، باعث شکل‌گیری رقابت با آمریکا شد. اما، هژمونی دلار و تداوم رهبری اقتصادی آمریکا که یکی از ارکان اصلی آن برتری ارزی بود نگرانی چین را در پی داشت و این کشور تلاش کرد تا موقعیت خود را در مقابل تنش‌های ارزی حفظ کند. یکی از مهم‌ترین روش‌های چین تکیه بر نوعی جنگ ارزی برای کسب مزیت رقابتی در تجارت بود؛ اما، استفاده آمریکا از برتری دلاری اهرمی سیاسی برای اعمال قدرت بود و نگرانی چین را افزایش داد. در نهایت، این کشور هم سیاست دلارزدایی را در دستور کار قرار داد؛ موضوعی که در شکل ۲ دقیق‌تر نمایش داده شده است.

شکل ۲. مدل مفهومی ظهور چین و شکل‌گیری رقابت اقتصادی آمریکا و چین

۴. سیطره دلار و وابستگی چین به آن

حدود ۱۸۰ ارز در جهان وجود دارد، اما تعداد بسیار کمی از آن‌ها در تجارت بین‌المللی، امور مالی و ذخایر ارزی بانک مرکزی نقش بزرگی دارند. مهم‌ترین ارز جهان در حال حاضر دلار است. حدود نیمی از وام‌های فرامرزی و اوراق بدهی بین‌المللی با این ارز است. حدود ۸۵ درصد از کل معاملات ارزی با دلار آمریکا انجام می‌شود. علاوه بر این، نیمی از تجارت بین‌المللی و بیشتر پرداخت‌های بین‌المللی نیز با این ارز است. بر اساس داده‌های سوئیفت، در خدمات پیام‌رسانی پرداخت بین بانک‌ها، بیش از ۸۳ درصد از پرداخت‌های فرامرزی مرتبط با فعالیت‌های اعتباری به دلار آمریکاست (Bruno & Shin, 2023: 8). در حال حاضر، فدرال رزرو تخمین می‌زند که بین سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۹م، دلار به‌طور کامل ۹۶ درصد از معاملات تجاری بین‌المللی در قاره آمریکا، ۷۴ درصد در آسیا و ۷۹ درصد در سایر نقاط جهان را به خود اختصاص داده است. در سطح جهانی، بانک‌ها برای تقریباً ۶۰ درصد سپرده‌ها و وام‌های غیرداخلی خود از دلار استفاده کردند. علاوه بر این، در بازار ارز امروز، دلار آمریکا تقریباً در یک‌طرف ۹۰ درصد از کل معاملات را به خود اختصاص داده است (Bezek, 2023).

چین دومین اقتصاد بزرگ جهان و بزرگ‌ترین کشور تجاری جهان، همچنین بزرگ‌ترین شریک تجاری ده‌ها کشور است. این کشور سومین طلبکار بزرگ جهان و وام‌دهنده بزرگ به اقتصادهای در حال توسعه است. چین همچنین بعد از ژاپن، دومین طلبکار بزرگ بین‌المللی آمریکاست. با این حال، چین همچنان به شدت به دلار و دسترسی به نظام مالی آمریکا از نظر تجارت بین‌المللی و مالی وابسته است. پکن با مشاهده واکنش قاطع واشنگتن به حمله روسیه به اوکراین، تلاش‌ها برای کاهش وابستگی خود را به دلار افزایش داده است. علاوه بر استیلا یافتن دلار بر نظام مالی بین‌المللی، خود چین هم مشکلات زیرساختی دارد که اعتماد به یوان و رهایی از دلار را با مشکل روبه‌رو می‌کند. به طور مثال، حساب سرمایه بسته، نرخ ارز مدیریت شده، بازارهای مالی توسعه نیافته و نظام بانکی آسیب‌پذیر همچنان موانع اصلی چین برای دلارزدایی هستند. همچنین، نگرانی‌ها درباره حاکمیت قانون در چین، ابهام در تمایل پکن برای اجازه دادن به نیروهای بازار و خطر ژئوپلیتیکی، جذابیت رنمینبی را در جایگاه ارز بین‌المللی کاهش می‌دهد. در سمت دیگر، وابستگی نسبی تجاری آن به ایالات متحده و وابستگی به دلار همچنان پکن را در برابر اجبار زیست‌مالی^۱ آمریکا آسیب‌پذیر نگه داشته است. در حال حاضر، پول و قدرت مالی ایالات متحده همچنان قوی است. هیچ چیز اهمیت دلار (به‌منزله و وسیله مبادله) را بیشتر از این واقعیت نشان نمی‌دهد که ۸۰ درصد تجارت بین‌المللی به دلار است (منظور از تجارت بین‌المللی در اینجا تجارتی است که خود ایالات متحده و منطقه یورو را شامل نمی‌شود). درست است که اهمیت دلار به‌عنوان ارز ذخیره اخیراً تا حدودی کاهش یافته است، اما این امر به نفع دو رقیب اصلی بالفعل یا بالقوه آن، یعنی یورو و رنمینبی، نبوده است (Jaeger, 2022).

چین مدت‌هاست که می‌خواهد یوان را به نیروی جهانی تبدیل کند و در سال‌های اخیر تلاش‌های زیادی برای این کار انجام داده است. یوان اکنون ششمین ارز پر معامله در جهان است. این افزایش خارق‌العاده نسبت به رتبه ۳۵ آن در سال ۲۰۰۱ م است. با این حال، این رتبه‌بندی ممکن است گمراه‌کننده باشد، زیرا میانگین حجم معاملات یوان هنوز کمتر از یک‌دهم دلار آمریکاست. همچنین، چین نظارت محکمی بر ورود و خروج پول به این کشور دارد. چنین کنترل‌های سرمایه و شفافیت محدود در بازارهای مالی چین به این معناست که

1. geo finance

چین همچنان فاقد بازارهای مالی عمیق و آزاد است که برای تبدیل یوان به ارز بزرگ جهانی نیاز هست. برای اینکه یوان به جایگاه واقعی جهانی دست یابد، باید آزادانه برای سرمایه‌گذاری برون‌مرزی در دسترس باشد (Chuluun, 2023). به‌طور کلی، یوان امروز از سایه دلار رها نیست. کلید بین‌المللی شدن آن این است که پکن چقدر ذخایر ارزی در اختیار دارد. مقید بودن به دلار آمریکا قدرتمندترین نیروی است که پول چین را جهانی می‌کند. در عین حال، رشد چین تضمین شده نیست و اخیراً کند شده است. اگر روند رشد چین کند شود، سرعت بین‌المللی شدن یوان و دلارزدایی نیز بسیار کند خواهد شد (Colombatto, 2023).

۵. اقدام‌های چین برای تضعیف هژمونی دلار

۵.۱. تقویت ذخایر مالی غیردلاری

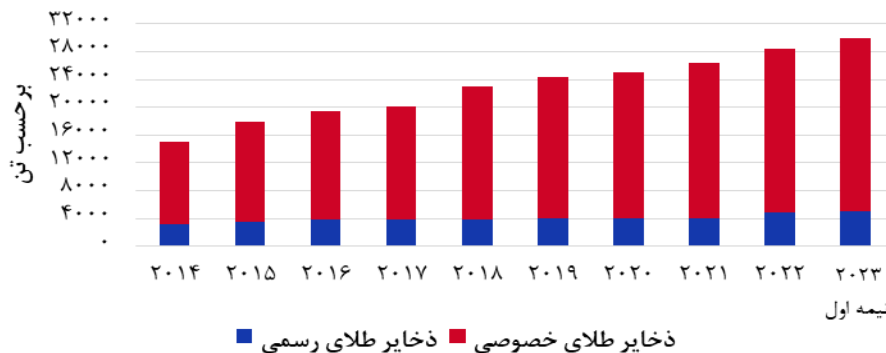
اقدام‌های چین برای تقویت ذخایر مالی غیردلاری خود ابعاد مختلفی دارد که مهم‌ترین آن خرید و افزایش ذخایر طلا و دیگری خرید و فروش اوراق قرضه است. در ادامه به بررسی آن می‌پردازیم.

۵.۱.۱. خرید طلا

طلا ارزشی ذاتی و باثبات دارد و سنگ بنای ارز و اعتبار هر کشوری است. همچنین، ذخیره راهبردی جهانی است. بنابراین، دولت چین تصمیم گرفت تا طلا را به منبع راهبردی در برابر نفت و انرژی و نیز پشتوانه‌ای برای تقویت اعتبار پول ملی خود تبدیل کند. علاوه بر این، از آنجاکه تقاضای سرمایه‌گذاری فردی جزء مهم نظام ذخیره طلای چین است، دولت چین تلاش دارد مردم را برای سرمایه‌گذاری فردی در طلا تشویق کند، زیرا دارایی طلای شهروندان را مکملی مؤثر و مهم برای ذخایر ملی و برای امنیت مالی ملی خود می‌داند. مقام‌های پکن معتقدند اقتصاد جهان با تغییرات جدید، چالش‌های جدید و فرصت‌های جدیدی روبه‌روست؛ بنابراین، جایگاه و کارکرد طلا را از دیدگاه راهبردی بازنگری کرده‌اند تا با ایجاد و اجرای راهبرد ملی طلا، توان چین را برای مقابله با شرایط پیچیده تقویت کنند.

برآوردها نشان می‌دهد ذخایر رسمی طلای چین تا پایان شش‌ماهه نخست سال ۲۰۲۳م به ۵۰۲۹ تن رسیده است. مطابق گزارش شورای جهانی طلا، پکن در شش‌ماهه نخست ۲۰۲۳م حدود ۳۵۳ تن طلا خرید کرده است (بانک مرکزی

چین خرید ۱۰۳ تن را تأیید کرده است؛ درحالی که خریدهای گزارش نشده این کشور ۲۵۰ تن بوده است که در مجموع ۳۵۳ می شود). البته، بانک مرکزی چین داده های طلای وارداتی را در گمرک ثبت نمی کند، به همین دلیل درحالی که چین آمار رسمی ۲۱۱۳ تن را اعلام می کند، در گزارش های مستقل، با اختلاف ۳۰۰۰ تنی، ۵۰۲۹ تن برآورد شده است (Nieuwenhuijs, 2023).

منبع: شورای جهانی طلا

شکل ۳. تخمین میزان ذخایر طلای چین به تفکیک ذخایر رسمی و خصوصی

روند افزایش خرید طلا توسط بانک های مرکزی دنیا از سال ۲۰۱۰م شروع شد و از فروشندگان خالص طلا به خریداران خالص طلا تبدیل شده اند. بر اساس گزارش شورای جهانی طلا در سال ۲۰۲۰م، بانک های مرکزی در سراسر جهان ۲۷۲/۹ تن شمش خریدند. در سال ۲۰۲۰م، خریده ها ۶۰ درصد کمتر از رکورد ۶۶۸ تن خریداری شده در سال ۲۰۱۹م بود، زیرا همه گیری کووید-۱۹ محرکی قوی برای برخی بانک های مرکزی بود تا با فروش ذخایر به اقتصادشان نقدینگی تزریق کنند. ده بانک مرکزی برتر جهان با بیشترین ذخایر طلا در چند سال گذشته عمدتاً بدون تغییر باقی مانده است؛ اما، همان طور که اشاره شد چین در سال ۲۰۲۳م با پشت سر گذاشتن چند کشور، به رتبه دوم رسید. ایالات متحده بیش از ۸۰۰۰ تن طلا در انبارهای خود دارد که بیش از ۳۰۰۰ تن بیشتر از ذخایر تخمینی و ۶۰۰۰ تن بیشتر از ذخایر رسمی اعلامی بانک مرکزی چین است. پکن برای جبران این کمبودها از سال ۲۰۲۱م به بانک های داخلی و بین المللی اجازه می دهد تا فلزات گران بها را به این کشور وارد کنند تا برای خود پشتوانه ایجاد کند و از قیمت و بازار حمایت شود (Holmes, 2021).

۵.۱.۲. اوراق قرضه چین

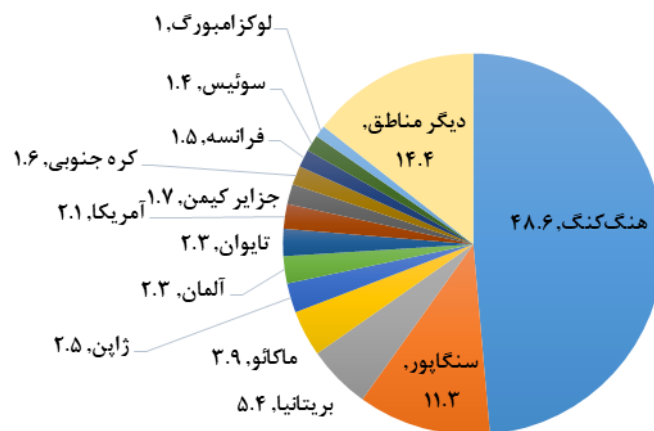
سرمایه‌داران خارجی، در طول تاریخ، چندان به بازارهای اوراق قرضه چین توجه نشان نداده‌اند، اما در این سال‌ها همه‌چیز در حال تغییر است. اصلاح‌های مداوم، و روند افزایشی بین‌المللی شدن رهنمینی و بازدهی جذاب به افزایش جریان ورودی سرمایه به بازار اوراق قرضه چین منجر می‌شود. بازار با درآمد ثابت چین یکپارچه نیست، اما عظیم است. به‌طور مثال، ظرفیت بازار چین به‌تنهایی بزرگ‌تر از مجموع آن در فرانسه، آلمان و بریتانیا است. سرمایه‌گذاران بین‌المللی کمتر از ۳ درصد (حدود ۵۴۰ میلیارد دلار) از کل بازار اوراق قرضه رهنمینی را در اختیار دارند. چین برای افزایش حضور سرمایه‌گذاران خارجی در این کشور دسترسی آنان را به بازارهای سرمایه داخلی خود آسان‌تر کرده و راه را برای گنجاندن اوراق قرضه چینی در شاخص‌های معیار جهانی هموار کرده است. این تلاش دیگری از سوی چین برای بین‌المللی‌سازی رهنمینی و متعاقب آن ضربه به هژمون دلار در راستای سیاست دلارزدایی است (AllianzGI Affiliated Entities, 2021).

در سمت دیگر، چین بیش از یک تریلیون دلار از اسناد و اوراق بدهی ملی آمریکا را در اختیار دارد. این بخش بزرگی از ۷/۶ تریلیون دلار اسناد خزانه، اسکانس و اوراق قرضه آمریکاست که در اختیار کشورهای خارجی قرار دارد. مابقی بدهی ملی ۲۹ تریلیون دلاری واشنگتن متعلق به خود مردم یا خود دولت ایالات متحده است. چین، بعد از ژاپن، دومین دارنده بزرگ اوراق قرضه آمریکاست. این کشور از سال ۲۰۱۱م شروع کرد به کاهش دادن دارایی‌های خود در آمریکا، ولی هنوز ۱/۳ تریلیون دلار از اوراق را نگه داشته است. موقعیت چین، به‌عنوان دومین کشور دارنده اوراق قرضه آمریکا، به پکن اهرم سیاسی در مقابل واشنگتن می‌دهد. این کشور همچنین، در حال آزادسازی کنترل خود بر یوان است. این به افزایش شفافیت یوان کمک می‌کند و اجازه می‌دهد یوان در محدوده معاملاتی وسیع‌تری در کنار سایر ارزها از جمله دلار معامله شود (Amadeo, 2022). نگرانی‌ها درباره فروش گسترده اوراق قرضه آمریکا توسط چین در بازارهای مالی در حال افزایش است؛ زیرا حراج حجم قابل توجهی از این دارایی‌ها ممکن است بازارهای مالی بین‌المللی را بی‌ثبات کند، نرخ بهره این دارایی‌ها را افزایش دهد و اعتماد سرمایه‌گذاران به دلار آمریکا را در جایگاه اصلی‌ترین ارز ذخیره در جهان مخدوش کند. با این حال، بسیاری از کارشناسان بر این باورند اگر پکن با فروش حجم عظیمی از اوراق قرضه به جنگ دلار برود، آمریکا هم ممکن

است در نهایت چین را از نظام پرداخت دلاری بیرون بگذارد. آن‌ها می‌گویند اقدام چین در فروش گسترده اوراق قرضه برای ضربه به هژمونی دلار تنها ممکن است در کوتاه‌مدت به آمریکا ضربه بزند؛ ولی، در درازمدت نوسان‌های شدیدی در اقتصاد جهان و اقتصاد چین ایجاد خواهد کرد. از طرف دیگر، اگرچه ارزش یوان چین به‌طور کامل شناور نیست، پکن از این اوراق قرضه دلاری خود همچون ابزاری برای حفظ ارزش یوان استفاده می‌کند. هرگونه افت رشد اقتصادی در آمریکا ممکن است برای چین نیز زیانبار باشد، چراکه آمریکا مقصد حدود ۲۰ درصد صادرات کالاهای چینی است. به‌طور کلی، سیاست دلارزدایی با اتکا به فروش اوراق قرضه پیچیدگی‌هایی دارد که بعید است چین برخلاف سیاست سنتی خود با چنین اقدامی دست به انتحار بزند (Lee, 2020).

۲.۵. بین‌المللی‌سازی رنمینی

بین‌المللی‌سازی رنمینی همواره برای چین اهمیت زیادی داشته است. بانک مرکزی چین، به‌خصوص از سال ۲۰۲۱م، به‌طور پیوسته و محتاطانه در پی این اقدام با رویکردی بازارگرا بوده است. به‌طور کلی، شاخص‌های عملکرد این ارز به‌منزله ارزش پرداخت بین‌المللی، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی، ذخیره و قیمت‌گذاری وضعیت بهبود یافته‌ای را نشان داده است. در سال ۲۰۲۱م، کل مبلغ تسویه حساب فرامرزی رنمینی توسط بانک‌ها و از طرف مشتریان ۳۶/۶۱ تریلیون یوان بود که نسبت به سال قبل از آن ۲۹ درصد افزایش داشت و از نظر ارزش به رکورد بالایی رسید. همچنین، بر اساس آمار سوئیفت، سهم استفاده از رنمینی در پرداخت‌های بین‌المللی در دسامبر ۲۰۲۱م به ۲/۷ درصد افزایش یافت و از این ژاپن، در جایگاه چهارمین ارز پرداخت فعال در جهان، پیشی گرفت و در ژانویه ۲۰۲۲م به ۳/۲ رسید. در ماه مه ۲۰۲۲م، صندوق بین‌المللی پول سهم رنمینی را از سبد ارزی «حق برداشت ویژه» از ۱۰/۹۲ به ۱۲/۲۸ افزایش داد که نشان می‌دهد رنمینی به‌شکل آزادتری قابل استفاده است. از ۳۶/۶۱ تریلیون یوان که در سال ۲۰۲۱م به شکل فرامرزی تسویه شد ۴۸/۶ درصد در منطقه اداری و ویژه هنگ‌کنگ و ۱۱/۳ درصد در سنگاپور بوده است و بعد از آن‌ها بریتانیا و منطقه ویژه ماکائو قرار داشتند. در شکل ۴، کشورها و مناطق ویژه دارای بیشترین تسویه حساب فرامرزی رنمینی با جزئیات بیشتری نشان داده شده است (The People's Bank of China, 2022).

منبع: بانک مرکزی چین

شکل ۴. توزیع جغرافیایی تسویه حساب فرامرزی رنمینی در سال ۲۰۲۱م

صندوق بین‌المللی پول در سال ۲۰۱۵م، در اقدامی مهم، یوان را به سبد ارزهای ذخیره اصلی خود اضافه کرد که به‌عنوان سبد ویژه، دارای حق برداشت شناخته می‌شود. زمینه دیگری که روند بین‌المللی شدن یوان را تسریع خواهد کرد، تمایل تصمیم‌گیران ذخایر ارزی برای افزودن اوراق قرضه یوان به سبد سهام خود است. ناگفته نماند بخش عمده‌ای از افزایش سهم چین در دارایی‌های ذخیره تاکنون از روسیه بوده است و هنوز مشخص نیست که دیگران تا چه اندازه از این روند پیروی خواهند کرد (Cheng, 2020).

صندوق بین‌المللی پول ذخایر خارجی را دارایی‌های خارجی تعریف می‌کند: مقام پولی است که کشور می‌تواند از آن برای تأمین نیازهای خود استفاده کند، از جمله برای تأمین مالی تراز پرداخت‌ها، تأثیر بر نرخ ارز در بازارهای مبادله و سایر اهداف مرتبط. همه کشورهای اکثریت قریب به اتفاق ذخایر ارز خارجی خود را به دلار آمریکا نگهداری می‌کنند. پس از آن، یورو، ین، پوند و رنمینی چین قرار دارد (Picardo, 2021). چین با وجود تلاش‌ها برای دلارزدایی از معاملات بین‌المللی، خود مانند اکثر کشورهای جهان ذخایر ارزی خود را بر اساس دلار انجام می‌دهد. بسیاری از کشورها تخصیص ذخایر ارزی خود را اعلام نمی‌کنند. درباره چین هم بر پایه میزان ذخایر ارزی این کشور به تفکیک ارزهای مختلف، آمار دقیقی وجود ندارد، اما تحلیل‌ها و آمارهای گوناگون گویای این است که در چین حدود ۶۰ درصد از ذخایر ارزی به‌صورت دارایی‌های دلاری نگهداری می‌شود (Forkast.News, 2021).

۵.۳. توسعه پیام‌رسان سیپس به خارج از سرزمین اصلی

نظام پرداخت بین‌بانکی چین (CIPS)^۱ مؤسسه‌ای عملیاتی است برای عملکرد نظام پرداخت فرامرزی رنمینی که با تأیید و تحت نظارت و راهنمایی بانک خلق چین فعالیت می‌کند. این نظام در سال ۲۰۱۵م تأسیس شد. بهره‌برداری از آن نقطه عطفی در توسعه زیرساخت‌های بازار مالی چین بود. در این نظام، الزام‌های نظارتی بین‌المللی، از جمله اصول زیرساخت‌های بازار مالی، برقرار است و در حمایت از بین‌المللی‌سازی رنمینی نقش مهمی ایفا می‌کند. نظام پرداخت بین‌بانکی چین خدمات پرداخت و تسویه حساب فرامرزی، خدمات پردازش داده، خدمات فناوری اطلاعات و نظایر آن را برای مؤسسات مالی فراهم می‌آورد. این نظام (در فاز نخست) از تسویه‌های معاملات تجاری فرامرزی کالاها و خدمات، سرمایه‌گذاری‌های مستقیم، تأمین مالی و پرداخت‌های شخصی فرامرزی پشتیبانی می‌کند. کارکردهای تجاری آن (در فاز دوم) بیشتر عبارت است از پرداختی‌های ناخالص در زمان واقعی به مشتریان، پرداخت به مؤسسات مالی، پرداخت خالص منظم به مشتریان عمده، تحویل در مقابل پرداخت^۲ در بازار مالی، پرداخت در مقابل پرداخت^۳ برای تسویه حساب رنمینی و ارز خارجی (Shanghai Municipal People's Government, 2019).

این نظام برای پکن دسترسی کنترل شده و فرامرزی به نظام تسویه حساب با رنمینی را در نظام پرداخت پیشرفته ملی چین فراهم می‌کند. این کنترل، نظام پرداخت بین‌بانکی چین را به نقطه عطف اساسی در سهولت استفاده از رنمینی در سطح جهانی تبدیل می‌کند. همچنین، نظام مبادله (ارزی) تجاری چین^۴ استفاده گسترده از ایزو ۲۰۰۲۲ را برای پرداخت‌ها و نیز ارسال پیام‌ها توسعه داد که فعالیت‌های مبادله‌ای پس از تجارت را پوشش می‌دهد. ایزو ۲۰۰۲۲ استاندارد بین‌المللی است که زبانی یکپارچه را برای تراکنش‌های مالی عرضه می‌دارد. نظام‌های پرداخت چینی از پیام‌رسانی سوئیفت استفاده نمی‌کنند، زیرا چین می‌خواهد وابستگی خود را به سوئیفت به حداقل برساند چراکه سوئیفت تحت حاکمیت بانک‌های غربی است (Schachtschneider, 2019). اگرچه آمار دقیقی از عملکرد نظام پرداخت بین‌بانکی فرامرزی چین منتشر نمی‌شود، بیشتر

1. Cross-border Interbank Payments System
2. delivery versus payment
3. payment versus payment
4. China foreign exchange trade system

ترافیک پرداخت بین هنگ‌کنگ و سرزمین اصلی چین انجام می‌شود. بانک‌های کشورهای آسه‌آن نیز از این نظام استفاده می‌کنند. این میزان ۸ درصد از تبادلات پرداختی با سیپس و ۱۵ درصد ارزش مالی آن را شامل می‌شود. استفاده از این نظام در آفریقا، آمریکای لاتین و اروپا هنوز حاشیه‌ای است و تنها حدود ۰/۵ درصد از تراکنش‌های پرداخت و کمتر از ۰/۱ درصد ارزش آن‌ها را تشکیل می‌دهد (BOFIT, 2021).

۵.۴. پیمان‌نامه‌های مالی و بانکی چین با هدف دلارزدایی

بانک مرکزی چین در راستای سیاست مقابله به هژمونی دلار در اواخر سال ۲۰۰۸م توافقنامه مبادله ارز دوجانبه را با بانک مرکزی کره جنوبی امضا کرد. در زمان امضای این توافقنامه بحران اقتصادی، جهان را درگیر خود کرده بود. این معامله نخستین معامله در نوع خود برای اقتدار پولی چین بود، زیرا توافقی کاملاً دوجانبه بود و مهم‌تر اینکه مبنای مبادله آن دلار نبود، بلکه کانالی برای مبادله ارزهای داخلی، یعنی رنمینبی و وون، بود (Baek & Nam, 2021). چین از سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۲۰م قراردادهای مبادله ارز دوجانبه با ۴۱ کشور برقرار کرده است. گفتنی است مبلغ کل تراکنش چین با این روش تاکنون ۳/۵ تریلیون یوان (۵۵۴ میلیارد دلار) بوده است. انگیزه پشت این قراردادها تسویه معاملات تجاری و سرمایه‌گذاری دوجانبه در رنمینبی (یا سایر ارزهای محلی) هم به‌منظور کاهش تدریجی اتکا به دلار و هم برای جلوگیری از نوسان‌های ارزش دلاری ارزهای محلی، به‌دلیل تغییر در سیاست پولی فدرال رزرو آمریکا، بوده است (Tran, 2022). به گفته کارشناسان، درحالی‌که چین توانسته است موفقیت‌هایی برای تسویه تجارت خود با رنمینبی به‌دست آورد، این به‌دلیل مبادلات پولی نبوده است، بلکه رشد رنمینبی در مبادلات، ارتباط زیادی با ظهور هنگ‌کنگ دارد. هنگ‌کنگ مرکزی حیاتی و برون‌مرزی برای این ارز محسوب می‌شود (Wu & Kong, 2023).

در کنار توافقات دوجانبه، چین ابتکار عمل‌های چندجانبه را هم در دستور کار داشته است. توافق چیانگ‌مای در ابتدا مجموعه‌ای از ترتیبات مبادله ارزی دوجانبه بود که در سال ۲۰۰۰م، اعضای انجمن ملل آسیای جنوب‌شرقی (آسه‌آن) ایجاد کردند. در سال ۲۰۱۰م، با اضافه شدن ژاپن، چین و کره جنوبی (در مجموع، آسه‌آن+۳) به توافقنامه مبادله ارزی چندجانبه تبدیل شد. این ابتکار

به منظور تکمیل صندوق بین‌المللی پول از طریق تزریق اضطراری ارز به کشورهای عضو انجام شد که از بحران نقدینگی رنج می‌برند. این توافقنامه همچنین، سازوکاری برای نظارت بر جریان سرمایه و شرایط اقتصادی از طریق تماس‌های منظم بین مقام‌های مالی در منطقه است. این توافقنامه در پی بحران مالی آسیا در سال‌های ۱۹۹۷ تا ۱۹۹۸ م اخذ شد و نمونه مهمی از همکاری‌های مالی در شرق آسیا را نشان می‌دهد. این نظام مبادله دو مؤلفه اصلی دارد: یک، توافقنامه مبادله‌ای آسه‌آن؛ و دوم، شبکه‌ای از توافق‌های دوجانبه مبادله و خرید مجدد. این توافق چندجانبه نخست با حجم ۱۲۰ میلیارد دلار تسهیلات آغاز به کار کرد. این تسهیلات در سال ۲۰۱۴ م، با افزایش دو برابری، به ۲۴۰ میلیارد دلار رسید. طبق توافق، کشورها می‌توانند، بر اساس شرایط، تا ۳۰ میلیارد دلار تسهیلات دریافت کنند (Henken, 2023). اما، یکی از مهم‌ترین توافق‌های چندجانبه‌ای که چین در آن مشارکت دارد قرارداد تجارت آزاد با عنوان «مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای» (RCEP)^۱ است که در سال ۲۰۲۱ م بین ده عضو اتحادیه آسه‌آن، به همراه استرالیا، چین، ژاپن، نیوزلند و کره جنوبی امضا شد. با اجرایی شدن این قرارداد، تعرفه‌ها برای بیش از ۶۵ درصد تجارت کالاها تحت توافق منطقه‌ای فوراً به صفر می‌رسد. انتظار می‌رود این رقم طی ۲۰ سال به حدود ۹۰ درصد افزایش یابد. چین اعلام کرده است که این قرارداد اهرمی قدرتمند برای حفظ تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۲۰۲۲ م عمل خواهد کرد، زیرا صادرات محصولات چینی را افزایش می‌دهد؛ درعین حال، باعث می‌شود تحول صنعتی چین سرعت یابد. داده‌های گمرک چین نشان می‌دهد که واردات و صادرات بین چین و ۱۴ عضو دیگر قرارداد مشارکت جامع اقتصادی منطقه‌ای در یازده ماه نخست سال ۲۰۲۱ م، بالغ بر ۱۰/۹۶ تریلیون یوان (۱/۷۲ تریلیون دلار آمریکا) بوده است که ۳۱ درصد از کل ارزش تجارت خارجی چین را تشکیل می‌دهد (Mullen, 2022).

۵.۵. توسعه یوان دیجیتال

دلارزدایی از طریق ارز دیجیتال یکی از مهم‌ترین و اثرگذارترین تلاش‌های چین برای کاهش هژمونی دلار است. این ابتکار توسعه نظام پرداخت داخلی را شامل می‌شود که ممکن است در سطح جهانی استفاده شود و تلاش‌های چین را برای

1. Regional Comprehensive Economic Partnership

ایجاد جایگزین‌هایی برای شبکه‌های اقتصادی، مالی، تجاری و فناوری جهانی تحت کنترل ایالات متحده ارتقا دهد. دولت چین در حال اجرای آزمایشی استقرار داخلی یوان دیجیتال با تمرکز بر معاملات خرده‌فروشی، همچنین تجارت فرامرزی با هنگ‌کنگ، تایلند و امارات متحده عربی است. مهم‌ترین موانعی که ارز دیجیتال با آن مواجه است عبارت است از فقدان تبدیل‌پذیری کامل رنمینی، تردید سایر بانک‌های مرکزی برای استفاده از ارز دیجیتال، پذیرش طولانی‌مدت و اتکای بین‌المللی به ایالات متحده، نقش دلار در بخش‌های خاص (به‌طور مثال، نفت و گاز) و نگرانی‌های امنیت ملی در سایر کشورها. چین در حال حاضر از ارز دیجیتال خود برای پیشنهاد طرح قوانین مالی جهانی استفاده می‌کند (Nelson, 2021).

ارزهای دیجیتال به دولت‌ها کمک می‌کند تا با تخلف‌ها مقابله کنند، انتقال دارایی‌ها را به خارج از مرزها روان کنند و بانک‌های مرکزی را قادر می‌سازد تا به‌ویژه در مواقع بحران مستقیماً با شهروندان تعامل داشته باشند. اگرچه واشنگتن برای برهم‌زدن نظام مالی بین‌المللی سنتی و تسلط بر آن عجله‌ای ندارد، پکن دستاوردهای ژئوپلیتیکی را در کمک به ایجاد پروتکل‌های جدید می‌بیند. مطابق گزارش بانک مرکزی چین بیش از ۲۰/۸ میلیون نفر در حال حاضر از کیف پول دیجیتال رنمینی در چین استفاده می‌کنند و بیش از ۷۰/۷ میلیون تراکنش به ارزش ۳۴/۵ میلیارد رنمینی (۵/۳ میلیارد دلار) انجام داده‌اند (Charlie, 2021). برای چین، پذیرش ارز دیجیتال بانک مرکزی در داخل و خارج از مرزهای این کشور به نظام مالی چین اجازه می‌دهد تا اتکا به دلار را کاهش دهد و نقش و نظارت مؤسسات مالی و تنظیم‌کننده‌های خارجی را محدود کند. با اینکه تمرکز ارز دیجیتال چین بر داخل است، یوان دیجیتال مؤثرترین و قابل‌توجه‌ترین حمله چین به هژمونی ایالات متحده است. چین قصد ندارد این کار را به‌تنهایی انجام دهد. با ایجاد ترتیبات ارز دیجیتال بانک مرکزی برون‌مرزی با متحدانی مانند روسیه، تلاش دارد جهان را آن‌گونه که می‌پندارد از زندگی در زیر تهدید دائمی تحریم‌های ایالات متحده در بلندمدت رها سازد. برای نخستین بار از زمان نظام برتون وودز که کنترل نظام مالی جهان را به ایالات متحده واگذار کرد، ممکن است کشورها بتوانند راه خود را برای دورزدن تحریم‌های ایالات متحده پیدا کنند. این تهدیدی قطعی برای نفوذ ایالات متحده بر بقیه جهان است. به‌همین دلیل سیاست تقابلی آمریکا را در پی داشته است (Bansal & Singh, 2021).

۵. ۶. راه اندازی بورس انرژی شانگهای و تلاش پکن برای جایگزینی پترو یوان با پترو دلار

شرکت بورس انرژی شانگهای^۱ بورسی بین‌المللی است که به‌طور مشترک نهادهای مربوطه، از جمله بورس آینده شانگهای راه‌اندازی و تأسیس کرده و برای سرمایه‌گذاران آینده جهانی باز است. در این شرکت که ۶ نوامبر ۲۰۱۳ م در منطقه آزاد تجاری آزمایشی چین (شانگهای) ثبت شده است، خرید و فروش، تسویه و تحویل معاملات آتی، اختیار معامله و سایر مشتقات در آن انجام می‌پذیرد. این شرکت همچنین، قوانین تجاری را تدوین می‌کند، اطلاعات بازار را منتشر می‌کند و خدمات و تسهیلات عرضه می‌کند. این شرکت بر اساس اصول «بازبودن، انصاف و بی‌طرفی» پلتفرم تجارت جهانی برای مشتقات انرژی ایجاد می‌کند تا بتوان بین‌المللی، بازار محور، قانونی و حرفه‌ای عمل کرد و به‌طور عینی شرایط عرضه و تقاضای انرژی را فراهم آورد. از دیگر اهداف و وظایف بورس بین‌المللی انرژی شانگهای فراهم آوردن ابزاری برای کشف قیمت، مدیریت خطر و مدیریت دارایی برای تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان، مصرف‌کنندگان و سرمایه‌گذاران انرژی است تا به تسهیل تخصیص بهینه منابع انرژی و ارتقای توسعه اقتصادی کمک شود (ZE, 2022).

هم‌اکنون، قیمت نفت تحت سلطه نفت خام وست‌تگزاس اینترمدیت در نیویورک و نفت خام برنت در لندن معامله می‌شود. چین امیدوار است که قراردادهای آتی نفت شانگهای نقطه قیمت‌گذاری جهانی جدیدی مبتنی بر بازار چین در کنار معیارهای فعلی بین‌المللی نفت خام عمل کند. این قراردادها به‌طور خاص برای جذب تولیدکنندگان بین‌المللی طراحی شده است. ایجاد قراردادهای آتی نفت شانگهای به دنبال سال‌ها برنامه‌ریزی چینی‌ها انجام شد و بخش مهمی از راهبرد گسترده‌تر پکن برای نفوذ در تجارت جهانی نفت و تبدیل یوان به رقیب معتبر برای دلار است. با وجود تلاش‌های چین، عمده تجارت نفت خام هنوز در ایالات متحده انجام می‌شود؛ جایی که معیار آن قرارداد وست‌تگزاس اینترمدیت است. بازار شانگهای برای موفقیت بیشتر به گروه متنوع‌تری از شرکت‌کنندگان، از جمله تولیدکنندگان، کاربران نهایی و ارسال‌کنندگان بین‌المللی نیاز دارد؛ اما، نشانه‌هایی وجود دارد که مشخص می‌کند تجارت در شانگهای تا حد زیادی توسط دلان هدایت می‌شود. یکی از نشانه‌ها این است که حجم معاملات به‌طور

1. Shanghai International Energy Exchange Co

منظم بسیار بیشتر از موارد مندرج در قراردادهاست. این عوامل حاکی از آن است که چین هنوز راهی طولانی دارد تا معاملات آتی نفت در شانگهای به معیار واقعی بین‌المللی تبدیل شود (Jordan, 2019).

از دهه ۱۹۷۰م، دلار آمریکا ارز پیش‌فرض برای قیمت‌گذاری و تجارت در بازار جهانی نفت بوده است. در سال ۱۹۷۴م، ایالات متحده و عربستان سعودی توافقنامه‌ای امضا کردند که بر اساس آن سعودی‌ها متعهد شدند برای تمام فروش نفت خود فقط دلار بپذیرند. یک سال بعد، تجارت تنها با دلار به همه اعضای سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) گسترش یافت. این امر نظامی را ایجاد کرد که به نظام دلارهای نفتی معروف شد و به ایالات متحده این مزیت را داد که بتواند از ارز خود برای خرید نفت استفاده کند، درحالی‌که سایر کشورهایی که نیاز به خرید نفت دارند مجبور بودند ذخایر دلاری خود را ایجاد کنند (McFarland, 2019).

این معامله‌ها و نظام دلارهای نفتی بر این اساس بنا شد که ایالات متحده خریدار اصلی نفت در آن زمان بود؛ اما هم‌اکنون چین به بزرگ‌ترین واردکننده نفت جهان تبدیل شده است و نزدیک به ۷۰ درصد نیاز آن از طریق واردات تأمین می‌شود. انتظار می‌رود تقاضای چین از سطح فعلی ۶۰۰ میلیون تن در سال تا سال ۲۰۴۰م، به بیش از ۷۵۰ میلیون تن افزایش یابد (Heng, 2019). بر همین مبنای، در دسامبر ۲۰۲۲م، رئیس‌جمهور چین در دیدار از کشورهای حوزه خلیج فارس خواستار آن شد تا در چند سال آینده استفاده از یوان را برای تسویه معاملات نفت و گاز آغاز کنند؛ تلاشی که به گفته تحلیلگران ممکن است بر نظام طولانی‌مدت دلارهای نفتی تأثیر بگذارد (Yukun, 2023).

با توجه به ظرفیت تولید داخلی محدود چین که این کشور را تا حد زیادی به واردات نفت متکی کرده است می‌توان انتظار داشت که در آینده نقش یوان در تعیین قیمت نفت افزایش یابد. با این حال ممکن است سال‌ها طول بکشد تا چین با معاملات آتی شانگهای بتواند نظام دلارهای نفتی و معیارهای نفت خام وست‌تگزاس یا برنت را به چالش بکشد. این امر مستلزم آن است که خریداران غیرچینی نه تنها با ریسک ارز، بلکه با سطح دخالت دولت چین در معاملات بورس انرژی، تسلط شرکت‌کنندگان چینی بر بازار، تحویل فیزیکی نفت و تسهیلاتی که تحت کنترل شرکت‌های چینی است کنار بیایند. علاوه بر این، مسائل ساختاری در صنعت نفت چین، از جمله انحصار سه تولیدکننده بزرگ دولتی این کشور و تسلط

محکم دولت بر قیمت‌گذاری ممکن است مانع تلاش چین برای ایجاد بازار آتی پرجنب‌وجوش شود. با این حال، می‌توان انتظار داشت که در آینده تجارت جهانی قابل توجه نفت با پرداخت یوان شکل بگیرد (Jordan, 2019).

کارشناسان در زمینه جایگزینی پترو یوان با پترو دلار نظرهای متفاوتی دارند. برخی پرداخت دلاری نفت را عملی ریشه‌دار می‌دانند و معتقدند اقدام چین برای دلارزدایی از نفت نیازمند کودتایی است که پکن فعلاً قدرت انجام آن را ندارد. عده‌ای دیگر احتمال انجام معاملات با یوان را در بلندمدت منطقی می‌دانند و معتقدند اگرچه تکمیل این روند سال‌ها طول خواهد کشید، با توجه به اینکه چین بازاری کلیدی محسوب می‌شود، پرداخت نفت با یوان و ظهور پترو یوان در آینده کاملاً قابل تصور است. با این حال، پکن اگرچه مصمم ولی محتاطانه عمل کرده است، نکته مهم این است که کشورهای گروه بریکس از حرکت پترو یوان در نشست سران خود حمایت کرده‌اند. با توجه به کشش اقتصاد چین، ممکن است به‌زودی سایر تولیدکنندگان نیز به آن‌ها بپیوندند. چین امید زیادی دارد که این قرارداد به تلاش چین برای بین‌المللی‌شدن یوان کمک زیادی کند (Zerohedge, 2018).

۶. وضعیت موجود هژمونی دلار

اگرچه در بعضی مقاطع، متناسب با بعضی تحولات اقتصادی، پیش‌بینی جایگزین شدن یک ارز دیگر به جای دلار رونق می‌گیرد، واقعیت این است که نزدیک به سه‌چهارم قرن، دلار در مقیاس جهانی بر تجارت، امور مالی و سبد سهام ذخیره بانک‌های مرکزی تسلط داشته است. اگرچه هم‌اکنون سهم دلار از ذخایر ارزی تخصیص یافته نسبت به دو دهه پیش مقداری کاهش یافته و از ۷۰ درصد در سال ۲۰۰۱م به ۵۸/۸۸ در نیمه نخست سال ۲۰۲۳م رسیده است، همچنان ارز ذخیره برتر باقی مانده است (IMF, D.n).

تعیین فاصله گرفتن پایدارتر از دلار برای نظام مالی جهانی دشوار است. حداقل در حال حاضر، دلار آمریکا، مطابق آمارهایی که در ادامه بیان می‌شود، نقش اصلی خود را در نظام مالی جهانی حفظ کرده است؛ اما، به نظر می‌رسد روند دلارزدایی را باید به‌طور بالقوه چالشی بلندمدت برای هژمونی دلار در نظر گرفت. به‌طور مثال، استفاده بی‌رویه آمریکا از اهرم تحریم ممکن است سایر کشورها را تشویق کند تا به دنبال راه‌هایی برای دورزدن ارز ایالات متحده باشند. برخی

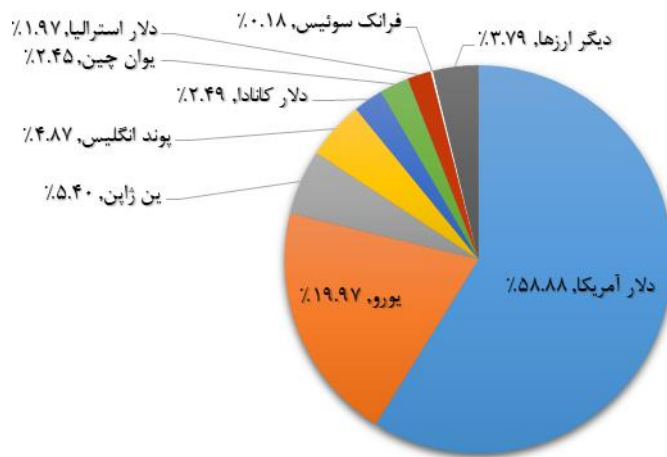
کشورها فراتر از انتقال ذخایر خود به طلا یا سایر ارزها، در حال کاهش دلار ایالات متحده در معاملات بین‌المللی خود هستند. به‌طور مثال، چین برای خرید انبوه کالاهای خود از روسیه از رنمینبی، به‌جای دلار، استفاده می‌کند. همچنین، قراردادهایی برای استفاده از ارز خود در تجارت با عربستان سعودی و برزیل امضا کرده است (Doi & Akita, 2023).

گروه بریکس بیش از یک دهه است که به‌طور فعال در تلاش برای توسعه ارز خود برای کاهش اتکا به دلار آمریکا بوده است. گفته شده است که قرار است ارز بریکس با پشتوانه طلا راه‌اندازی شود. اگر این موضوع درست باشد، ممکن است نشان‌دهنده بازگشت تاریخی استاندارد طلا و ایجاد ثبات برای ارز جدید باشد. همچنین، ممکن است در آینده بریکس را با توجه به افزایش اعضای آن، به بزرگ‌ترین اتحاد اقتصادی در جهان تبدیل کند. مجموع تولید ناخالص داخلی کشورهای بریکس که اکنون بیش از ۴۰ درصد از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد، ۳۱/۵ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی است که ممکن است با حفظ استقلال از ایالات متحده با همدیگر تجارت کنند (Liu & Papa, 2022). البته، به این نکته نیز باید توجه داشت که تجارت بین پنج کشور تشکیل‌دهنده بریکس در سال ۲۰۲۲م تنها ۴۱۶ میلیارد دلار بوده است (Bestani, 2023).

نکته مهم دیگر این است که اعضای بریکس کشورهای همگون با سیاست‌ها و رویکردهای مشترک به امور جهانی نیستند و اختلاف‌های داخلی دارند. نمونه آن چین و هندوستان است که دو رقیب منطقه‌ای سرسخت عمل می‌کنند. هندوستان در همکاری و ائتلاف با غرب برای مهار چین مشارکتی جدی دارد (Jash, 2021). همچنین، بسیاری از اعضای جدید که با پیوستن آن‌ها بریکس پلاس شکل گرفت از متحدان غرب و آمریکا هستند؛ بنابراین، عضویت آن‌ها در گروه بریکس هرگز به معنای قطع رابطه با غرب نیست.

مهم‌تر از همه این است که به‌نظر می‌رسد، اعضای بریکس برای راه‌اندازی ارز مشترک برنامه‌ای فوری ندارند (Iglesias, 2023). با این حال، شیخ دلارزدایی همچنان مطرح است، زیرا کشورهای بیشتری تمایل دارند تا حدودی استقلال ارزی یا حداقل نوعی وابستگی چندجانبه ارزی، به‌جای وابستگی به یک ارز، داشته باشند، اگرچه اقدام‌های عملی چندانی هنوز انجام نگرفته است. مطابق گزارش صندوق بین‌المللی پول میزان دلار در ذخایر ارزی جهان تا پایان شش‌ماهه نخست سال ۲۰۲۳م معادل ۵۸/۸۸ درصد از ذخایر کل ارزی

جهان بوده است، اما یوان چین با کمتر از ۳ درصد (۲/۴۵ درصد) بعد از دلار کانادا در رده ششم قرار دارد. جزئیات بیشتر درباره میزان ذخایر جهان بر اساس ارزش تخصص یافته در شکل ۵ نشان داده شده است و همچنان گویای اعتماد زیاد جهانی به دلار است (International Monetary Fund, 2023). از مهم ترین دلایل برتری دلار در ذخایر ارزی این است که ارزی امن است و کشورها فعلاً آن را به ارزهای دیگر ترجیح می دهند؛ بنابراین، چندان تصور نمی شود تحول عمده ای در کوتاه مدت هژمونی دلار را از بین ببرد.

منبع: صندوق بین المللی پول

شکل ۵. میزان ذخایر ارزی جهان بر اساس ارزش تخصیص یافته (شش ماهه نخست سال ۲۰۲۳)

هم اکنون ذخایر ارزی دلاری بعد از سه دهه به زیر ۶۰ درصد و به میزان سال ۱۹۹۵ م رسیده است و بسیاری آن را سند مهمی از دلارزدایی در نظر می گیرند. با این حال، بعد از ۱۹۹۵ م، میزان ذخایر ارزی دلاری اوج گرفت و در بعضی سال ها به بالای ۷۰ درصد رسید. عده ای از کارشناسان این وضعیت را نشانه مهمی از افول قدرت ارزی آمریکا، به دلیل ظهور بازارهای اقتصادی نوظهور و متنوع، می دانند (Arslanalp, 2021)؛ اما، عده ای دیگر معتقدند این ممکن است به دلیل افزایش درصد تورم در آمریکا هم باشد، زیرا قدرت اقتصادی آمریکا که تورم کم و ثبات اقتصادی را تضمین می کرد یکی از پشتوانه های دلار مطرح است که در سال ۲۰۲۲ م اندکی با چالش روبه رو شد و امنیت و ثبات دلار برای پس اندازها و سرمایه گذاری های بلندمدت را زیر سؤال برد (Ferguson, 2023). اگر

دلار موقعیت خود را در جایگاه هژمون ارزی از دست بدهد، آثار آن بر اقتصاد ایالات متحده احتمالاً چشمگیر خواهد بود. ممکن است هزینه‌های وام در ایالات متحده بالاتر رود و دسترسی به سرمایه را دشوارتر و انجام دادن تجارت در این کشور را گران‌تر کند. همچنین، ممکن است بازار سهام ایالات متحده دچار افت ارزش شود.

دلارزدایی ممکن است به یکسان شدن زمینه بازی برای اقتصادهای خارج از ایالات متحده کمک کند، باین حال، کشورها همچنان به داشتن ارز ثابت برای نگهداری در ذخایر و انجام دادن تجارت بین‌المللی وابسته هستند. حداقل در کوتاه‌مدت، به نظر می‌رسد هیچ جایگزین مناسبی برای دلار در قلب نظام مالی جهانی وجود ندارد.

همان‌طور که اشاره کردیم، کارشناسان پیش‌بینی می‌کنند تا مدت‌های طولانی دلار ارز مسلط و نقش اصلی را خواهد داشت. بین سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۹م، دلار به‌طور کامل ۹۶ درصد از معاملات تجاری بین‌المللی را در قاره آمریکا، ۷۴ درصد را در آسیا و ۷۹ درصد را در سایر نقاط جهان به خود اختصاص داده است (Bezek, 2023).

نکته مهم دیگر این است که تعدادی از کارشناسان معتقدند به دو دلیل چین نمی‌تواند در کوتاه‌مدت و حتی میان‌مدت یوان را جایگزین دلار کند. نخستین دلیل این است که چین نمی‌خواهد یوان را به ارز آزاد تبدیل کند و نیز نمی‌خواهد که اجازه دهد پول آزادانه به داخل و خارج از اقتصاد آن حرکت کند. در واقع، تلاش چین برای پایان سلطه دلار این است که این اتفاق متناسب با شرایط پکن رخ دهد و خواهان برعهده گرفتن نقشی مانند شرایط فعلی آمریکا نیست. بانک خلق چین در دهه گذشته با احتیاط حرکت کرده است تا استفاده بیشتر از یوان را بدون ایجاد اختلال در امنیت مالی ترویج کند و بعید است که اکنون این پویایی را بر هم بزند. پکن معمولاً به سمت سیاستی حرکت می‌کند که بتواند ورود و خروج پول را کنترل کند، زیرا آن را پیش‌نیاز سیاست پولی مستقل می‌داند. به دلیل این کنترل‌ها، پکن هرگز نمی‌تواند حساب جاری خود را به‌طور کامل آزاد کند، اگرچه همچنان می‌تواند بین‌المللی کردن رنمینبی را دنبال کند.

دوم اینکه چین نمی‌خواهد و نمی‌تواند مانند آمریکا کسری دائمی داشته باشد. موقعیت و نفوذ دلار آمریکا به‌عنوان ارز ذخیره هزینه دارد و آن کسری حساب جاری برای آمریکا بوده است. دلیل آن این است که تقاضای جهانی برای

دلار آمریکا بیشتر از تقاضای آمریکا برای واردات است؛ بنابراین، ایالات متحده برای حفظ موقعیت ارز ذخیره خود باید با مقادیر بیشتری از کسری بودجه مقابله کند. ایالات متحده کسری بودجه و حساب جاری بیشتری نسبت به سایر کشورها داشته است، فقط به این دلیل که صادرکننده ارز ذخیره اصلی جهان است و به نظر می‌رسد چین فعلاً برای برعهده گرفتن چنین مسئولیتی تمایلی ندارد (Tan, 2023).

واقعیت موجود گویای این است که علی‌رغم تلاش‌های مهم و چندوجهی چین برای تضعیف هژمونی دلار، این سیاست تاکنون با موفقیت چشم‌گیری همراه نبوده و چالش مهمی برای برتری دلار ایجاد نکرده است. در واقع، آن چیزی که از آن با عنوان دلارزدایی نام برده می‌شود، اگرچه به‌طور بالقوه موضوع مهمی است، تاکنون، مطابق داده‌های آماری استیلا، دلار را در جایگاه ارز برتر جهانی، با خطر چندانی مواجه نکرده است.

بخشی مهمی از موفقیت دلار در حفظ هژمونی خود ناشی از اطمینان جهانی به شفافیت ساختار پولی و مالی و نیز قدرت اقتصادی و نظامی ایالات متحده بوده است؛ بنابراین، هر ارزی که بخواهد به این هژمونی پایان دهد باید از پشتیبانی چنین وجهه بین‌المللی‌ای نیز برخوردار باشد. بررسی تمامی جوانب سیاست دلارزدایی و نتایج آن تاکنون نشان‌دهنده این است که سلطه دلار و بی‌رقیب بودن آن تا آینده قابل‌پیش‌بینی ادامه خواهد داشت.

۷. نتیجه‌گیری

چین، به‌عنوان مهم‌ترین قدرت نوظهور جهان، تنها کشوری است که با تکیه بر رشد زیاد و قدرت اقتصادی خود توان به‌چالش کشیدن نظم غربی اقتصاد بین‌الملل را به رهبری آمریکا دارد. از آنجاکه چین نظم کنونی را ناعادلانه می‌داند، تعهد خود را بر نظامی اعلام کرده است که مبتنی بر نفی یک‌جانبه‌گرایی، مداخله خارجی و سیاست قدرت باشد. رقابت آمریکا و چین ابعاد چندوجهی و مختلفی دارد. یکی از مهم‌ترین ارکان این رقابت، تقابل بر سر هژمونی دلار است؛ زیرا استیلای ارزی آمریکا و کنترل آن بر نظام‌های پرداخت بین‌بانکی، تبدیل به یکی از اصلی‌ترین نقاط ضعف چین شده است. چین برای مقابله با این چالش بزرگ سیاست دلارزدایی را در پیش گرفته است تا به تدریج و با تضعیف یا حتی عزل دلار، وابستگی و آسیب‌پذیری خود را در مقابل غرب کاهش دهد. مهم‌ترین اقدام‌های

پکن در این مسیر تقویت ذخایر مالی غیردلاری، تلاش برای بین‌المللی‌سازی رنمینبی و راه‌اندازی نظام پرداخت بین بانکی چین بوده است که در کنار اقدام‌های دیگری مانند پیمان‌نامه‌های بانکی دوجانبه و چندجانبه، توسعه یوان دیجیتال و بورس انرژی شانگهای شدت تلاش و تمایل چین را برای رهایی از سلطه دلار نشان داده است. با این حال، یافته‌ها نشان می‌دهد، علی‌رغم سیاست‌های مهمی که چین در تقابل با هژمونی دلار در پیش گرفته است، تسلط دلار همچنان و تا آینده قابل‌پیش‌بینی حفظ خواهد شد. در نهایت، اگرچه اقدام‌های چین علیه اقتدار ارزی آمریکا تاکنون نتوانسته است اهداف پکن را آن‌طور که باید پوشش دهد، چالشی بالقوه و بااهمیت است که هژمونی دلار را تهدید می‌کند.

تعارض منافع

این مقاله مشمول هیچ‌گونه تعارض منافع نیست.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان در تألیف این مقاله مشارکت یکسان داشته‌اند.

اصول اخلاقی

نویسندگان در انتشار این مقاله، به‌طور کامل از اخلاق نشر، از جمله سرقت ادبی، سوءرفتار، جعل داده‌ها یا ارسال و انتشار دوگانه پرهیز داشته‌اند؛ منفعت تجاری در این راستا وجود ندارد. این مقاله حاصل تحقیقات خود نویسندگان است و اصالت محتوای آن را اعلام داشته‌اند.

دسترسی به داده‌ها

در صورت نیاز به اطلاعات بیشتر در خصوص نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها در این مقاله، با نویسنده مسئول مکاتبه فرمایید.

منابع

- پیران‌خو س، امیدی ع، ارغوانی پیرسلامی ف. (۱۴۰۰). «هژمونی دلار در سده بیست‌ویکم: کاوشی در مؤلفه‌های تداوم یا زوال در چارچوب نظام پولی بین‌المللی». *مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*. ۴(۱): ۸۵-۱۱۹. doi: <https://doi.org/10.22126/ipes.2021.5984.1332>
- کریمی غ، نصیرزاده م، میرترابی س.س. (۱۴۰۰). «موقعیت هژمونیک دلار آمریکا و چشم‌انداز

چالش آن توسط یورو و یوان». روابط خارجی. ۱۳(۴): ۷۱۵-۷۵۳. doi: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20085419.1400.13.4.2.7>

- AllianzGI Affiliated Entities (2021). "9 things to know about China's bond markets". <https://www.allianzgi.com/en/>. (Accessed on: 20.10.2023)
- Amadeo K. (2022). "US debt to China: How much is it, and why?". <https://www.thebalance.com/u-s-debt-to-china-how-much-does-it-own-3306355#toc-is-chinas-strategy-working>. (Accessed on: 17.10.2023)
- Angelov I. (2023). "Global currency wars: Implications for emerging economies. SSRN. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4417611>.
- Arslanalp S. (2021). "Are we witnessing the decline of the dollar's global significance? Here's what the foreign exchange reserves tell us". At: <https://www.weforum.org/agenda/2021/05/us-dollar-share-of-global-foreign-exchange-reserves-drops-to-25-year-low/>. (Accessed on: 15.10.2023)
- Atri P. (2023). "What is de-dollarization?". <https://sputniknews.in/20230926/what-is-de-dollarization-4438234.html>. (Accessed on: 30.10.2023)
- Baek J, Nam S. (2021). "The South Korea-China trade and the bilateral real exchange rate: asymmetric evidence from 33 industries". *Economic Analysis and Policy*. 71: 463-475. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2021.06.007>.
- Bansal R, Singh S. (2021). "China's digital Yuan: An alternative to the dollar-dominated financial system". https://carnegieendowment.org/files/202108-Bansal_Singh_-_Chinas_Digital_Yuan.pdf. (Accessed on: 23.10.2023)
- Bestani R. (2023). "Analysis | Can China create a rival currency to the U.S. dollar?". <https://medium.com/the-diplomatic-pouch/analysis-can-china-create-a-rival-currency-to-the-u-s-dollar-85799700d4af>. (Accessed on: 01.11.2023)
- Bezek I. (2023). "De-dollarization: What Happens if the Dollar Loses Reserve Status?". <https://money.usnews.com>. (Accessed on: 30.10.2023)
- Blanchard O. (2021). "Currency wars, coordination, and capital controls". *The Asian Monetary Policy Forum: Insights for Central Banking*. Singapore.
- BOFIT. (2021). "China's international payments system CIPS sees higher use". https://www.bofit.fi/en/monitoring/weekly/2021/vw202128_4/. (Accessed on: 14.10.2023)
- Bruno V, Shin HS. (2023). Dollar Exchange Rate as a Credit Supply Factor—Evidence from Firm-Level Exports. <https://www.bis.org/publ/work819.pdf>. (Accessed on: 30.10.2023)
- Charlie C. (2021). "How China's digital currency could challenge the almighty dollar". <https://time.com/6084146/china-digital-rmb-currency/>. (Accessed on: 02.11.2023)
- Cheng E. (2020). "China's Yuan could become the world's third largest reserve currency in 10 years, Morgan Stanley predicts". <https://www.cnbc.com/2020/09/04/chinas-yuan-rmb-to-become-third-largest-reserve-currency-by-2030-morgan-stanley.html>. (Accessed on: 28.10.2023)
- Chuluun T. (2023). "The Chinese Yuan could finally become a fierce competitor for the US dollar". <https://fortune.com/2023/06/01/china-yuan-ukraine-war-us-dollar/>. (Accessed on: 30.10.2023)
- Cohen B. (1998). *The Geography of Money*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Colombatto E. (2023). "Prospects for the yuan unseating the dollar". <https://www.gisreportsonline.com/r/yuan-unseating-the-dollar/>. (Accessed on: 01.11.2023)
- Dirzauskaitė G, Ilinca NC. (2017). "Understanding 'hegemony' in international relations theories". *Development and International Relations Aalborg University*. 18.

- Doi N, Akita S. (2023). "Yuan exceeds dollar in China's bilateral trade for first time". <https://asia.nikkei.com/Business/Markets/Currencies/Yuan-exceeds-dollar-in-China-s-bilateral-trade-for-first-time>. (Accessed on: 04.11.2023)
- Ferguson N. (2023). "The dollar's demise may come gradually, but not suddenly". <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-04-23/dollar-may-fall-to-yuan-crypto-but-not-soon-niall-ferguson#xj4y7vzkg>. (Accessed on: 27.10.2023)
- Forkast.News. (2021). "The digital yuan's de-dollarization: Why the Federal Reserve and other major central banks are likely to speed up development of retail CBDCs". <https://forkast.news/digital-yuans-de-dollarization/>. (Accessed on: 26.10.2023)
- Gouvea R, Gutierrez M. (2023). "De-Dollarization: The Harbinger of a New Globalization Architecture?". *Theoretical Economics Letters*. 13(4): 791-807. <https://doi.org/10.4236/tel.2023.134046>.
- Heng D. (2019). "Petroyuan: A fledgling with the potential to soar". <https://chinaplus.cri.cn/chinaplus/opinion/opedblog/23/20190203/244952.html>. (Accessed on: 25.10.2023)
- Henken B. (2023). "ASEAN swap arrangement, 1977–2021". *SSRN*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4508085>.
- Herrmann AF. (2017). "Hegemony". *The International Encyclopedia of Organizational Communication*. East Tennessee State University, USA. <http://dx.doi.org/10.1002/9781118955567.wbieoc094>. (Accessed on: 26.10.2023)
- Holmes F. (2021). "Top 10 countries with largest gold reserves". <https://www.usfunds.com/resource/top-10-countries-with-largest-gold-reserves/>. (Accessed on: 28.10.2023)
- Hudson M. (2003). *Super Imperialism*. The Origins and Fundamentals of US World Dominance.
- Iglesias S. (2023). "Lula Backs BRICS currency to replace dollar in foreign trade". *Bloomberg News*. 13.
- IMF. (D.n.) "Dollar dominance and the rise of nontraditional reserve currencies". <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/06/01/blog-dollar-dominance-and-the-rise-of-nontraditional-reserve-currencies>. (Accessed on: 30.10.2023)
- International Monetary Fund. (2023). "Currency composition of official foreign exchange reserves (COFER)". <https://data.imf.org/?sk=e6a5f467-c14b-4aa8-9f6d-5a09ec4e62a4>. (Accessed on: 19.10.2023)
- Irwin DA. (2013). "The Nixon shock after forty years: the import surcharge revisited". *World Trade Review*. 12(1): 29-56. <https://doi.org/10.1017/S1474745612000444>.
- Jaeger M. (2022). "Why China is stuck with the US dollar". <https://dgap.org/en/research/publications/why-china-stuck-us-dollar>. (Accessed on: 20.10.2023)
- Jash A. (2021). "The QUAD factor in the Indo-Pacific and the role of India". *Journal of Indo-Pacific Affairs*. 4(02): 78-85. <https://ssrn.com/abstract=3804709>.
- Jordan K. (2019). "The success of China's crude oil futures". <https://www.pumpsandsystems.com/success-china-s-crude-oil-futures>. (Accessed on: 14.10.2023)
- Kelter F. (2023). "Living the 'Chinese Dream': Beijing's new world order". <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/6/living-the-chinese-dream-beijings-new-world-order>. (Accessed on: 03.11.2023)
- Krauss S. (2023). *The RMB Internationalization Strategy and the Role of the eCNY An Analysis of the Potential and Challenges of the RMB/e-CNY as Reserve Currency in Reducing USD Dependence*. Master Thesis. Department of International Politics, University of International Relations People's Republic of

- China.
https://projekter.aau.dk/projekter/files/531484565/Master_Thesis_Sonja_Krauss.pdf. (Accessed on: 30.10.2023).
- Kubo K. (Ed.) (2017). *Dollarization and De-Dollarization in Transitional Economies of Southeast Asia*. Springer International Publishing.
- Lee A. (2020). "US debt to China: how big is it and why is it important?". <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3112343/us-debt-china-how-big-it-and-why-it-important>. (Accessed on: 16.10.2023).
- Liu ZZ, Papa M. (2022). *Can BRICS De-Dollarize the Global Financial System?*. Cambridge University Press.
- McFarland V. (2019). *Oil Powers: A History of the US-Saudi Alliance*. Columbia University Press.
- Morrison WM, Labonte M. (2013). *China's Currency Policy: An Analysis of the Economic Issues*. Washington, DC: Congressional Research Service.
- Mullen A. (2022). "What is RCEP, the world's largest free trade deal that is under way?". <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3161707/what-rcep-worlds-largest-free-trade-deal-under-way>. (Accessed on: 21.10.2023)
- Nelson RM. (2021). "De-dollarization efforts in China and Russia". https://www.everycrsreport.com/files/2021-07-23_IF11885_09a6986fb2de221b83de761f118062ca2def8737.pdf. (Accessed on: 24.10.2023)
- Nelson RM, Sutter KM. (2021). "De-dollarization efforts in China and Russia". *Congressional Research Service*. July 23. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11885>. (Accessed on: 24.10.2023)
- Nieuwenhuijs J. (2023). "Estimated Chinese Official Gold Reserves Cross 5,000 Tonnes". <https://www.gainesvillecoins.com/blog/estimated-chinese-gold-reserves-cross-5000-tons>. (Accessed on: 30.10.2023)
- Palley T. (2022). *Theorizing Dollar Hegemony*. Part 1: The political economic foundations of exorbitant privilege (No. PKWP2220).
- The People's Bank of China. (2022). "2022 RMB internationalization report". <http://www.pbc.gov.cn/goutongjiaoliu/113456/113469/4666144/2022112809590450941>. (Accessed on: 29.10.2023)
- Picardo E. (2022). "Currency war: Definition, how it works, effects, and example". <https://www.investopedia.com/articles/forex/042015/what-currency-war-how-does-it-work.asp>. (Accessed on: 26.10.2023)
- (2021). "10 countries with the biggest forex reserves". <https://www.investopedia.com/articles/investing/033115/10-countries-biggest-forex-reserves.asp>. (Accessed on: 20.10.2023)
- Robinson A. (2023). "De-dollarization: The dollar in doubt?". <https://www.rbcwealthmanagement.com/en-asia/insights/de-dollarization-the-dollar-in-doubt>. (Accessed on: 03.11.2023)
- Rosecrance RN. (1986). *The Rise of the Trading Sate: Commerce and Conquest in the Modern World*. New York, Basic Books.
- Schachtschneider J. (2019). "CIPS—China's cross-border interbank payment system and its role within the RMB internationalization process". *SSRN*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4096107>.
- Shanghai Municipal People's Government. (2019). "Brief introduction of China international payment service corp". <http://www.shanghai.gov.cn/shanghai/n46669/n46905/n47986/u22ai108565.html>. (Accessed on: 15.10.2023)

- Tan H. (2023). "3 reasons why even China doesn't want the yuan to replace the dollar as the world's reserve currency". <https://www.businessinsider.in/policy/economy/news/3-reasons-why-even-china-doesnt-want-the-yuan-to-replace-the-dollar-as-the-worlds-reserve-currency/articleshow/100578664.cms>. (Accessed on: 18.10.2023)
- Thiagarajan R, Lacaille RF, Hurd A, Metcalfe M, Im H. (2023). *De-Dollarization*. <https://www.statstreet.com/web/insights/articles/documents/de-dollarization-paper.pdf>. (Accessed on: 03.11.2023)
- Tran H. (2022). "Internationalization of the Renmibi via bilateral swap lines". *Atlantic Council*. 18. March.
- Webb MC, Krasner SD. (1989). "Hegemonic stability theory: An empirical assessment". *Review of International Studies*. 15(2): 183-198.
- Wu W, Kong H. (2023). "Hong Kong taking lead role in globalisation of renminbi with expansion of bilateral trading and new products: finance chief". <https://www.scmp.com>. (Accessed on: 29.10.2023)
- Yukun Zh. (2023). "Yuan popularity grows as Go-To Currency for international settlements with China". <https://www.caixinglobal.com/2023-03-01/yuan-popularity-grows-as-go-to-currency-for-international-settlements-with-china-102003380.html>. (Accessed on: 24.10.2023)
- ZE. (2022). "Shanghai international energy exchange". <https://www.ze.com/datavendor/shanghai-international-energy-exchange/>. (Accessed on: 27.10.2023)
- Zero Hedge. (2018). "China is about to shake up oil futures". <https://oilprice.com/Geopolitics/International/China-Is-About-To-Shake-Up-Oil-Futures.html>. (Accessed on: 30.10.2023)